

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Keista knyga

2013-09-02

ŽURNALAS: KNYGŲ AIDAI

TEMA: Recenzijos

AUTORIUS: Aurimas Švedas

DATA: 2013-09

Egidijus Vareikis,
Svajonių bendruomenė. Juodraštis,
Vilnius: Eugrimas, 2012, 256 p., [500] egz.
Dailininkė Eglė Raubaitė

Knygų aidų ir *Naujojo Židinio-Aidų* skaitytojams politikas Egidijus Vareikis yra puikiai pažįstamas kaip įdėmus geopolitinių procesų stebėtojas ir talentingas apžvalgininkas, kurio tekstai dažnam lietuviui, saugiai tūnančiam už tautos tvirtovės sienų, tampa išskirtine galimybe įkišti nosį į civilizacijų koridos lauką, paklajoti po tarptautinės politikos užkaborius ar stebėti juodųjų gulbių šokį globalios ekonomikos spektaklyje.

Galbūt pajutęs, kad gerai įvaldytas mąstymo būdas ir rašymo žanras ima kelti nuobodulį, trijų knygų, keliasdešimties akademinių straipsnių ir beveik nebesuskaičiuojamos gausybės publicistinių tekstų autorius ėmėsi ieškoti iššūkių ir 2012-ųjų pabaigoje išleido knygą *Svajonių bendruomenė. Juodraštis*. Daugelis mano pažįstamų, paėmę į rankas naujausią Vareikio darbą, stebėjosi, ilgai kraipė galvą, kai kas net pyktelėjo. *Svajonių bendruomenė* iš tiesų kelia daugybę prieštarų jausmų, nes jai apibūdinti gerai tinka epitetas „keista knyga“. Tikriausiai tokios reakcijos tikėjosi ir pats jos autorius, knygai skirtame internetiniame puslapyje parašęs tokius, autoapologetika padvelkiančius žodžius: „Tai turėjo būti normalus literatūrinis tekstas, kuriame eseistine forma kalbama apie žmonijos ateitį, apie galimas XXI amžiaus istorijos prognozes“¹.

„Normalaus teksto“ rašymo galimybės Vareikis atsisakė pasirinkdamas dešimties diskusijų tarp itin skirtingų personažų formą, kartu aktyviai ragindamas (tiek pratarmėje, tiek ir kiekvieno skyriaus pabaigoje) knygos skaitytojus pratęsti polemiką socialiniame tinkle *Facebook* sukurtoje specialioje grupėje arba knygai skirtame internetiniame tinklapyje.

Svajonių bendruomenės puslapiuose, Vareikio vaizduotės valia, susitinka Don Žuanas, Peras Giuntas, Platonas, Kafka, Carlas von Clausewitzas ir daugybė kitų literatūrinių personažų bei kažkada gyvenusiu (arba tebegyvenančių) mąstytojų. Knygos personažai dalijasi mintimis apie artimos arba tolimos ateities formas, bandydami įvardyti galimus būsimų karų ypatumus, aptardami globalizacijos reiškinio pozityvius ir negatyvius aspektus, keldami klausimą apie Vakarų civilizacijos pabaigos arba transformacijos galimybes, vertindami postmoderno epochą, gilindamiesi į ateities tyrimo metodikas ir jų pagalba kuriamus galimus įvykių raidos scenarijus.

Šiose diskusijose pribarstyta įdomių išvalgų, kartais sulydomų į metaforos grynuolius, tačiau skaitant tekstą, bent jau manęs neapleido išpūdis, kad su šia keista knyga kažkas ne taip... Operuojant Konstantino Stanislavskio terminais, pastarąjį išpūdį sukuria knygos autoriaus ne itin sėkmingas bandymas įgyvendinti keletą „antuždavinių“.

Akivaizdu, kad Vareikis, ieškodamas naujų išraiškos formų, pasirinko itin sudėtingą žanrą – diskusijos forma aptarti fundamentalius XXI a. žmogui klausimus, sukuriant intensyvaus intelektualinio sparringo atmosferą ir giliamintes išvalgas suderinant su sąmojingu pokštavimu. Deja, šiuo atveju pavyko sukurti ne diskusiją, o pastarosios regimybę (vertinant ją ne tiek iš konceptualios-idėjinės, kiek iš estetinės perspektyvos). Pokalbiuose dalyvaujantys personažai dažniausiai kalba „pastatytais“ balsais, tiesiog įgarsindami tam tikrą tekstą. Be to, kai kuriems knygos personažams jų „kaukės“ limpa, kai kuriems – ne. O pastarasis „disonansas“ dar labiau išryškina knygos vyksmo nenatūralumą, priverčiantį skaitytoją murmėti po nosimi: „Netikiu!“ Vareikis smarkiai rizikavo diskusijos dalyviais paversdamas tokius literatūrinio pasaulio herojus, kurie ištisoms skaitytojų kartoms jau asocijuojasi su tam tikru mąstysenos ir elgsenos modeliu. Todėl neabejoju, kad apie „civilizacijos eutanaziją“ trečiojoje diskusijoje prabilusi Lapė priverstė krūptelėti ne vieną Antoine’o de Saint-Exupėry talento gerbėją, tuo tarpu bandymas Mažajam princui užkrauti ne tik diskusijos moderatoriaus, bet ir knygos autoriaus *alter ego* vaidmenį, taip pat sukelia įvairių minčių. Galbūt knygos autorius būtų pasilikęs daugiau manevro laisvės, jeigu jo knygoje „su žmonėmis iš gatvės“ polemizuotų vien tik politikų arba istorikų, sociologų, ekonomistų ir civilizacionistų „dvyनिया“?

Žinoma, į aukščiau išsakytas pastabas galima atsakyti labai paprastai – knygos autorius leidžia suprasti, kad *Svajonių bendruomenėje* imituojamas internetinės diskusijos žanras, o virtualioje realybėje egzistuojančiuose pokalbių kambariuose arba internetiniuose forumuose žmonės renkasi pačias įvairiausias, dažnai itin ekstravagantiškas „kaukes“, vadinamuosius *nick name’us*, leidžiančius kurti keisčiausias elgsenos strategijas. Tačiau šiuo atveju lieka klausimas – ar yra prasmės imituoti internetinės diskusijos žanrą? Čia tenka prabilti apie antrąjį Vareikio „superuždavinį“ – suvaidinti internetinės bendruomenės narių elgseną knygoje, tikintis, kad vėliau virtualioje realybėje pavyks sukurti teksto tęsinius, taip inspiruojant tikros svajonių bendruomenės savikūros procesą. Ar ne paprasčiau būtų buvę iš pradžių sukurti terpę diskusijai internete ir leisti jai plėtotis „iš apačios“, sumaniai ją moderuojant ir nuolat pakurstant poleminių pokalbio dalyvių įkarštį? Internetas atveria beveik neišsenkamas galimybes interaktyvios ir be aiškios pabaigos knygos rašymui bei konstravimui. Knygos, kuri iš tiesų, anot paties autoriaus noro, skatintų „reaguoti į komentarus, nuorodas ir pasiūlymus“. O po to, galbūt, ateitų laikas ir elektroninio

teksto virsmui popieriniu foliantu? Analogiškų knygos rašymo atvejų Vakarų Europoje ir JAV būta ne kartą ir ne du. Be jokios abejonės, šį pasiūlymą galima būtų atremti kontrargumentu, kad lietuviška internautų bendruomenė nėra pasirengusi tokiam intelektualinių pastangų reikalaujančiam eksperimentui. Todėl lengviau ją išjudinti ne tiek kūrybai, kiek kūrybiškam reagavimui. Būtent tokio kūrybiško reagavimo apraiškų buvo galima išvysti *Facebook* sukurtame *Svajonių bendruomenės* puslapyje, kai šiai bendruomenei priklausantys žmonės imdavo aistringai polemizuoti vienu ar kitu klausimu. Gal tokio reagavimo būtų dar daugiau, jei Vareikis visą *Juodraščio* tekstą (ne vien jo iškarpas) būtų patalpinęs internete? Juolab kad dėl nedėmesingo kalbos redaktorės ir maketuotojo darbo (turiu omenyje visų pirma nevalyvas schemas) ši knyga iš tiesų daugiau primena pradinio sumanymo apmatų, o ne išbaigtą daiktą.

Kad ir kaip būtų, akivaizdu, jog tam tikrą užtaisą, glūdinčią aptariamoje knygoje, Vareikiui pavyko „detonuoti“ – *Svajonių bendruomenė*. *Juodraštis* kai kuriems žmonėms tapo atspirties tašku leisti į svarstybas apie mūsų pasaulio formas ir galimą jų kaitą. Galbūt tai ne tiek jau ir mažai?

¹ <http://svajoniubendruomene.weebly.com>.